

MANAŽERSKÉ SHRNUÍ

Předmětem této evaluace je vyhodnocení průběhu a přínosů projektů zaměřených na zaměstnanost a zaměstnatelnost mladých osob, realizovaných v rámci *Iniciativy na podporu zaměstnanosti mladých lidí* (YEI) v Ústeckém a Karlovarském kraji. Za tímto účelem byly provedeny individuální hloubkové rozhovory a skupinové rozhovory s účastníky projektů a individuální hloubkové rozhovory s realizátory projektů.

Projekty v zásadě probíhaly podle předem stanoveného harmonogramu a při jejich plnění nedocházelo k významným odchylkám. U projektu realizovaného ÚP ČR v Karlovarském kraji nastal dlouhodobější problém s personálním obsazením, u projektu *Nestůj a pojd' II* došlo k drobnému posunu harmonogramu u aktivity Návrat do vzdělání, u projektu *Transfer* se vyskytl problém s nábořem cílové skupiny a u projektu *Cesta* byla pozdržena realizace aktivit Rekvalifikace a Pracovní diagnostika. Projekty byly zaměřeny na velice širokou cílovou skupinu, což v některých případech činilo potíže při organizaci projektových aktivit. Bylo identifikováno několik základních skupin: účastníci se základním vzděláním a potřebou dalšího vzdělávání, nedostudovaní středoškoláci s potřebou praxe a mladí lidé se specifickými problémy a s potřebou změnit obor. Projektů realizovaných ÚP ČR se ve velké míře účastnili absolventi, kteří se právě registrovali na ÚP ČR. Do krajských projektů vstupovali převážně zájemci se základním vzděláním, osoby dlouhodobě evidované na ÚP ČR, lidé s nižší motivací či s přidruženými sociálními problémy (zatížení exekucemi, záznam v rejstříku trestů), jedinci pocházející z vyloučených lokalit či žijící mimo systém podpory a mladiství do 18 let bez vzdělání.

Podle způsobu náboru byly v rámci všech evaluovaných projektů identifikovány tři skupiny účastníků. V první řadě vstupovaly do projektů osoby, které získaly informace o projektu od svého potenciálního zaměstnavatele a s již potenciálně předjednaným pracovním místem (zvláště v případě projektů realizovaných ÚP ČR). Jde zejména o jedince, kteří nevnímali bariéry pro uplatnění na trhu práce, ačkoli jejich vnímání může být zkreslené, neboť představy účastníků někdy bývají v rozporu s realitou současného pracovního trhu. Dále byla identifikována skupina osob evidovaných na ÚP ČR, která měla pocit, že do projektu nevstupuje dobrovolně (zřejmě pod hrozbou vyloučení z evidence), přičemž i v tomto případě vnímali někteří účastníci vstup do projektu pozitivně. Poslední skupinu tvořily osoby vstupující do projektu dobrovolně s tím, že očekávaly pomoc od pracovníků projektu. Podle evaluátora se jedná o účastníky, kteří jsou ke vstupu do projektu motivováni a pro které projekt zároveň představuje nástroj k významnému zvýšení schopnosti uplatnit se na trhu práce (výskyt u obou typů projektů). Podle zjištění tak především u projektů realizovaných ÚP ČR docházelo k tzv. creaming-off efektu.

Podle realizátorů mezi hlavní bariéry účastníků projektů realizovaných ÚP ČR i projektů realizovaných kraji patří nedostatečná praxe, neschopnost „prodat se“ zaměstnavateli a nízká motivace ke vstupu na trh práce. V závislosti na potřebách účastníků realizátoři identifikovali několik skupin: účastníci se základním vzděláním a potřebou dalšího vzdělávání, nedostudovaní středoškoláci s potřebou praxe a mladí lidé se specifickými problémy a s potřebou změnit obor. Část účastníků nevnímala, že by jim

v uplatnění na trhu práce bránily určité bariéry. Mezi hlavní bariéry ostatních účastníků (jak projektů realizovaných ÚP ČR, tak projektů realizovaných kraji) patřily vágní představy o zaměstnání, neodpovídající vzdělání či nevhodná kvalifikace a nedostatečná praxe. Pouze u účastnic z krajských projektů se pak vyskytovala bariéra spojená s péčí o dítě. Bariéry jedinců z nejnižších sociálních vrstev, kteří se častěji účastnili krajských projektů, jsou rovněž spojeny s problémy s bydlením, závislostí na drogách, dluhy a zavržením ze strany rodiny. Zatímco bariéry týkající se nedostatečné praxe, nevhodné kvalifikace a chybějících sebeprezentačních schopností se podle realizátorů daří odstraňovat úspěšně, bariéry, které jsou součástí širšího sociálního problému, jsou odstraňovány hůře nebo se je odstraňovat nedaří.

V případě absolventů bez pracovních zkušeností (zvláště u projektů realizovaných ÚP ČR) lze bariéru odstranit pomocí aktivity Odborná praxe. Středoškoláci a vysokoškoláci s nevhodnou kvalifikací (oba typy projektů) absolvují aktivity Rekvalifikace nebo Odborná praxe. Matky samoživitelky se potřebují rekvalifikovat na zvolený obor a nalézt vhodné zaměstnání slučitelné s péčí o děti. Mladistvým do 18 let se základním nebo nedokončeným základním vzděláním je nabízena aktivita Návrat do vzdělání (oba typy projektů). Příslušným účastníkům byla představena možnost uplatnění na trhu práce a poskytnuta podpora při hledání zaměstnání, která reflektovala jejich potřeby a zájmy. Zvýšení životní úrovně a samostatnosti plynoucí ze stálého zaměstnání tak motivovalo účastníky do budoucna k uplatnění na trhu práce.

Dotazovaní účastníci absolvovali ve valné většině (37 ze 46 účastníků) odbornou praxi (dotované pracovní místo). Účastníci si dotované zaměstnání zvolili buďto sami, nebo jim bylo nalezeno podle jejich představ, případně doporučeno na základě charakteristik daného účastníka. Náplň práce hodnotí účastníci až na výjimky shodně jako dobrou; účastníci buďto vykonávali práci odpovídající jejich schopnostem a znalostem, nebo nové znalosti a dovednosti získali při samotném výkonu zaměstnání. V řadě případů se dotovaná práce blížila představě podpořené osoby o budoucím zaměstnání. Důvodem předčasného ukončení dotovaného zaměstnání byly zvláště osobní neshody účastníka a zaměstnavatele.

V rámci všech projektů účastníci, kteří využili podpory pracovníků projektu, kladně hodnotili přístup pracovníků projektu (osobní, vstřícný, individuální) i nabídky zaměstnání a vzdělávání, které jim pracovníci projektu poskytovali. Rovněž podle realizátorů byl přístup k účastníkům velice individualizovaný, což vyplývalo z různorodosti cílové skupiny a dále ze specifických potřeb jednotlivých účastníků. Bylo tomu tak zvláště v krajských projektech, které měly různorodější cílovou skupinu s větším zastoupením problematičtějších uchazečů. Pracovníci se obecně snažili obsah i formu přizpůsobovat dané části cílové skupiny. V důsledku různorodosti cílové skupiny se však někdy formu nebo obsah nedařilo vhodně zvolit (menší motivace, nižší vzdělání, sociálně slabší účastníci). Účastníci, kteří si našli zaměstnavatele již před vstupem do projektu a nevnímali problém s uplatněním na trhu práce, spatřovali jako negativum odklad nástupu do zaměstnání. Lze zde proto hovořit o výskytu tzv. lock-in efektu, k němu však podle realizátorů nedocházelo.

Aktivity Odborná praxe a Rekvalifikace považovali za nejpřínosnější jak účastníci, tak realizátoři projektů realizovaných ÚP ČR i kraji. První aktivita zajišťuje účastníkům praxi požadovanou zaměstnavateli, dotovaná pracovní místa jsou dále přínosná v tom, že zaměstnavatel díky dotaci zaměstná i osobu, která v něm nevyvolává důvěru a kterou by bez dotace nepřijal (což je významné v případě zaměstnávání příslušníků romského etnika). Podle některých pracovníků projektů se však na trhu práce vytvořil segment zaměstnavatelských subjektů (například velké firmy, jako jsou technické služby), které by zaměstnance mohly zaplatit samy, přesto však využívají dotace. Rekvalifikace jsou podle realizátorů přínosné svým okamžitým, hmatatelným dopadem na zvýšení zaměstnatelnosti osob.

Jako problematická je naopak vnímána aktivita Cvičné dílny (projekt *Transfer*), u které byl identifikován nízký zájem cílové skupiny z důvodu chybějící finanční motivace. Dále se jednalo o aktivity Rozjezd podnikání a Podnikatelské vzdělání (krajské projekty), kde se realizátoři potýkali s výběrem vhodných uchazečů, kteří by měli předpoklady pro úspěšné absolvování kurzu. Realizátoři dále zaznamenali velmi nízký zájem cílové skupiny u aktivit Práce na zkoušku a Stáž v zahraničí. Aktivitu Návrat do vzdělání považovali někteří realizátoři projektů realizovaných ÚP ČR za časově náročnou, přičemž ji na základě nízkého počtu hodnotí jako mající malý účinek. Podle jiných realizátorů je však i malá úspěšnost velmi pozitivní, protože má značný dopad na život účastníka.

Účastníci napříč projekty se shodně domnívali, že jim aktivity v rámci projektu poskytly řadu nových znalostí i dovedností. Posun je patrný zvláště u účastníků se základním vzděláním a dále u těch, kteří v rámci projektu absolvovali své první zaměstnání. Účastníci projektů realizovaných ÚP ČR i účastníci projektů realizovaných kraji hodnotí svou účast jako přínosnou zvláště díky rozšíření obzorů a objevení dalších možností k uplatnění na trhu práce. Přínos pro kvalitu života účastníci hodnotí nejednoznačně. Dotazovaní před vstupem do projektu obecně neměli významné problémy. V případě zlepšení kvality života je také problematické určit, zda k tomu došlo díky účasti v projektu. Pokud se účastníci domnívali, že projekt měl na jejich životní úroveň pozitivní vliv, pak především z hlediska profesního uplatnění, seberealizace a sociálního začlenění. Tři čtvrtiny dotazovaných účastníků byly po ukončení projektu úspěšně zaměstnány. Mezi nezaměstnanými (vyjma žen na mateřské dovolené a studujících) jsou jednak ti, kteří jsou aktuálně v procesu pohovorů a kteří očekávají brzký vstup do zaměstnání, a dále účastníci (5 ze 46 účastníků), kteří nemají jasnou představu o svém budoucím směřování (jedná se zvláště o účastníky krajských projektů). U účastníků, kteří absolvovali aktivitu Odborná praxe, došlo ke zvýšení finančních příjmů díky výkonu zaměstnání. Někteří účastníci (8 ze 14 účastníků), kteří po ukončení poskytování dotace na pracovní místo museli opustit zaměstnání, jsou ve stejné finanční situaci jako před nástupem do zaměstnání.

Realizátoři se k potřebnosti projektů vyjadřovali různě. Podle realizátorů projektů ÚP ČR jsou projekty i nadále potřeba, zejména pro skupinu absolventů, kterých je bez ohledu na změnu na trhu práce stále vysoký počet. Podle realizátorů krajských projektů dochází v některých ohledech k vyčerpání cílové skupiny (projekty *Transfer* a *Cesta*). Projekty jsou stále potřebné především u skupin, jejichž potíže přetrvávají i v době převisu poptávky po pracovní síle nad nabídkou. Projekt *Transfer* je podle

realizátorů potřebný především pro cílovou skupinu bez vzdělání. Podle realizátorů projektu *Nestůj a pojď II* je projekt potřebný pro skupinu osob, které nemají vzdělání nebo byly vyřazeny z evidence ÚP ČR, v důsledku čehož se dostávají do složitých sociálních problémů. Podle realizátora projektu *Cesta* je projekt potřeba, protože zaměstnavatelé vyžadují specifickou kvalifikaci, kterou školy dosud nenabízejí, což vyvolává potřebu rekvalifikací. Realizátoři rovněž navrhnou vytvořit specifičtější projekty úžeji zaměřené na jednotlivé skupiny.